

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I св. 9-10

**БЕОГРАД
1950**

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Редак јубилеј	343
2. <i>Вук Караџић</i> : Књижевни договор	349
Главна правила за јужно нарјечје	351
3. <i>А. Белић</i> : Из српскохрватске синонимике (II)	355
4. <i>М. Стевановић</i> : Један нарочити облик глаголског прилога са- дашњег	365
5. ЈЕЗИЧКЕ ПОУКЕ	373
6. ОДГОВОРИ РЕДАКЦИЈЕ	375
7. ЧИТАОЦИМА И ПРИЈАТЕЉИМА НАШЕГ ЧАСОПИСА	381
8. РЕГИСТАР РЕЧИ I КЊИГЕ	382

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир
Алексић, др Михаило Стевановић, др Радосав Вошкo-
вић, Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД — 1950

ТЕКСТ КЊИЖЕВНОГ ДОГОВОРА И ГЛАВНИХ ПРАВИЛА ЗА ЈУЖНО НАРЈЕЧЈЕ

Објављујемо овде текст *Књижевног договора и Главних правила за јужно нарјечје* дословно онако како је то наштампано у трећој књизи Граматичких и полемичких списа Бука Стеф. Караџића (стр. 299—303), а тамо пренесено из Гајевих „Народних новина“ за год. 1850 (бр. 76).

КЊИЖЕВНИ ДОГОВОР

Доље потписани знајући да *један* народ треба *једну* књижевност да има, и по том са жалости гледајући, како нам је књижевност раскомадана, не само по буквици, него још и по језику и по правопису, састајали смо се овијех дана, да се разговоримо, како бисмо се, што се за сад више може у књижевности сложили и ујединили. И тако смо:

1. Једногласице признали, да не ваља мијешајући на-рјечја градити ново, којег у народу нема, него да је боље од народнијех на-рјечја изабрати једно, да буде књижевни језик; а то све а) зато, што није могуће писати тако, да би свако могао читати по својем на-рјечју, б) зато, што би свака оваква мјешавина, каоно ти људско дјело, била гора од којег му драго народнога на-рјечја, која су дјела божија, а в) и зато, што ни остали народи, као н. п. Нијемци и Талијани, нијесу од својијех на-рјечја градили новијех, него су једно од народнијех изабрали, те њим књиге пишу.

2. Једногласице смо признали, да је најправије и нај-боље примити јужно на-рјечје, да буде књижевно, и то а) зато, што највише народа тако говори, б) што је оно нај-ближе старому славенском језику, а по томе и свијема

осталијем језицима славенскијем, в) што су готово све народне пјесме у њему спјеване, г) што је сва стара дубровачка књижевност у њему списана, д) што највише књижевника и источнога и западнога вјерозакона већ тако пише (само што сви не пазе на сва правила). По том смо се сложили, да се на онијем мјестима, гдје су по овоме нарјечју два слога (syllaba), пише *ије*, а гдје је један слог, ондје да се пише *је* или *е* или *и*, како гдје треба, н. п. *бијело*, *бјелина*, *мрежа*, *донио*. А да би свако лакше могао сазнати, гдје су по овоме нарјечју два слога, гдје ли је један и гдје треба писати *је*, гдје ли *е*, гдје ли *и*, замолили смо сви остали г. Вука Стеф. Караџића, да би написао о томе главна правила, која су доље приложена.

Ако ли когод из којег му драго узрока не би хтио писати овијем нарјечјем, ми мислимо, да би и за народ и за књижевно јединство најпробитачније било, да пише једнијем од остала два народна нарјечја, којијем му је воља, али само да их не мијеша и не гради језика, којег у народу нема.

3. Нашли смо за добро и за потребно, да би и књижевници источнога вјерозакона писали *х* свуда, гдје му је по етимологији мјесто, као што они вјерозакона западнога пишу *х*, и као што народ наш обадва вјерозакона на много мјеста по јужнијем крајевима говори.

4. Сви смо признали, да *х* у самоставнијех имена на крају у род. мн. не треба писати, јер му ондје ни по етимологији, ни по опћеноме народном говору, ни по староме славенском језику, ни по осталијем данашњијем језицима славенскијем није мјеста. Ми смо се опомињали, да ће се наћи књижевника, који ће рећи, да би ово *х* само зато ваљало писати, да се овај падеж разликује од осталијех, или најпослије, да би ове разлике ради мјесто *х* ваљало писати какав други знак. Али једно зато, што се у многијех ријечи овај падеж по себи разликује (н. п. *земаља*, *ошца*, *лакаша*, *шриваца* и т. д.), а друго, што у нас има и другијех падежа једнакијех, па их у писању, никако не разликујемо, и што оваковијех ствари има много и у другијех народа, — ми смо сви пристали на то, да се ни *х* нити икакав други

знак на поменутоме мјесту не пише, осим само кад се из смисла не би могло разумјети, да ријеч стоји у род. мн., да се назначе акценти (које ће нам ваљати чинити и у осталијем оваковијем догађајима).

5. Сви смо једногласице пристали, да се пред *р*, гдје оно само собом слог чини, не пише ни *а* ни *е*, већ само *р* нека стоји (н. п. *ѡрсѣ*), и то *а*) зато, што народ тако говори, *б*) што књижевници источнога вјерозакона сви тако пишу (осим једнога, двојице), *с*) што и Чеси тако пишу, *д*) што су и многе славенске књиге глагољскијем словима тако писане, *д*) што се сад доказује, да ни у староме славенском језику на овакијем мјестима није требало писати јерова ни код *р* ни код *л*, јер су ова оба слова на овакијем мјестима била самогласна, као и у Санскриту.

Ово смо дакле за сад свршили. Ако да Бог, те се ове мисли наше у народу приме, ми смо увјерени, да ће се велике сметње књижевности нашој с пута уклонити, и да ћемо се к правој јединству много приближити. Зато молимо све књижевнике, који управо желе срећу и напредак народу својему, да би на ове мисли наше пристали, и по њима дјела своја писали.

У Бечу 28. ожујка п. н. 1850.

Иван Кукуљевић, с. р.

Др. Димитрије Деметер, с. р.

И. Мажуранић, с. р.

Вук Стеф. Караџић, с. р.

Винко Пацел, с. р.

Фрањо Миклошић, с. р.

Стјепан Пејаковић, с. р.

Ђ. Даничић, с. р.

ГЛАВНА ПРАВИЛА ЗА ЈУЖНО НАРЈЕЧЈЕ

Као што је много пута напомињано главна је разлика у језику нашем у изговарању онијех гласова, који се у славенском језику пишу са словом *ѣ*; и по томе изговарању језик се наш дијели на три главна нарјечја, тј. *источно*, *јужно* и *западно*.

нашњему славенском језику на овакијем мјестима пометали *е* мјесто *ѣ*, као што је мало прије напоменуто.

4. Гдје се у источноме и у западном нарјечју на овијем слоговима глас отеже (са знацима [^] или [']), ондје се свуда изговара као *ије* н. п. *диѣше сијено, бијело, лијей, нијесам, ријеч* и т. д.

Тако се по овијем правилима говори, које многи наши књижевници још никако не могу, да разумију, н. п. *дијеше* и *дјешеша* (или *ђешеша*) и *дјеца* (или *ђеца*), *лијейо* и *љейше* и *љейоша*, *вријеме* и *времена* и *времечии*, *сијено* и *сјенина*, *прелазиии* и *пријелаз*, *прешоии* и *пријешои*, *превариии* и *пријевара*, и т. д.

Као што се каже, да никакога правила нема без изнимке, тако се и против овога правила налази неколико ријечи, у којима се слогови изговарају као *јѣ* мјесто *ије*, и то је у род. мн. код онијех ријечи, које су у имен. (номинат.) изговарају са *јѣ*, н. п. *дјѣло дјѣла, мјѣсто мјѣша. вјѣра вјѣра, здјѣла здјѣла*, и т. д. Ако би се нашла још која ријеч, да се гдје и у имен. (номинат.) овако изговара, у оној не би нико погријешо, кад би написао *ије* мјесто *је*.

5. Пред самогласнијем словима и пред *ј*, (по славенскоме пред *я* и *ю*) изговара се као *и*, н. п. *вијати, сијати, смијати се, Биоград, изио* (изјела), *видио* (видјела) и т. д.

Кад помислимо, да сваки књижевник закона источнога зна или да *мора* знати, гдје би по славенскоме језику ваљало писати *ѣ*, а тако сваки књижевник закона западнога, да зна или да *мора* знати, гдје би по дојакошњему писању многијех ваљало писати *ѣ*, а уз то сви да знаду или да морају знати, с какијем се гласом која ријеч у народу изговара, онда се слободно може рећи, да сваки одмах без икакога учења може знати, не само како се која ријеч по јужноме нарјечју изговара, него и у онијем ријечима, гдје се *ѣ* или *ѣ* изговара као *ије*, на којему је слову и какав акценат, н. п. по слав. *лѣк*, по источ. *лѣк*, по запад. *лѣк*, а по јуж. *лијек*; тако слав. *лѣчиии*, источ. *лѣчиии*, запад. *личиии*, јуж. *лијѣчиии*; тако гдје је год у источноме нарјечју на *е* и у за-

падноме на *и* знак ^, ондје је у јужноме оштри (^) на *и*, а гдје је у источноме на *е* и у западноме на *и* знак', ондје је у јужноме мало слабији (') на *е*.

Осим назначенијех овдје мјеста још се у јужноме нарјечју изговара *ије* (мјесто *и* у оба два друга нарјечја): 1) у имена придав. (адјект.) и у заимен. (проном.), која се као и она склањају, у род. мн., н. п. *добријех, нашијех, овијех* и т. д. 2) у овијех ријечи мушкога и средњега рода у твор. једн. (инст. синг.), и у дат. твор. и сказ. мн. (датов. инст. и лок. пл.) сва три рода, н. п. *добријем човјеком, дјешейом, добријем* и *добријема људима, женама, селима* и т. д. У нашијем народнијем пјесмама јужнога нарјечја, гдје је од два слога ваљало начинити један, ондје се на пређашњијем мјестима изоставља *и*, па остаје само *је*, као н. п. *д'јеше, ил'јездо, б'јело*; у овијем пак падежима изоставља се *је*, те остаје само *и* по изговору другијех нарјечја, н. п. *оких, шим*; а и у говору по најјужнијим крајевима (као н. п. у Дубровнику и у Црној гори) кад би ко рекао н. п. *добрим, добрих, добрима*, не би било ништа особито; за то мислимо, да би књижевници, који би вољели у овоме не држати се јужнога нарјечја, могли (за сад, док се не би што друкчије у договору одредило) и у прози писати или само овако (*добрим добрих, добрима*), или мијешати и једно и друго (*добрим и добријем, добрих и добријех, добрима и добријема*), као н. п. што се говори и пише *мојега и мога, моме и мојему* и т. д.

Вук Стеф. Караџић